

Красвой Р.І.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти,
четвертого курсу спеціальності 081 Право.
Науковий керівник: к.ю.н., доцентка кафедри
національного,
міжнародного права та правоохоронної
діяльності
Шевченко Н.Л.,
Херсонський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ВІК ТА ПСИХОФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК

Відповідно до чинного законодавства України, суб'єкт злочину – це осудна фізична особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності на момент вчинення правопорушення [1, с. 102].

Кримінальний процесуальний кодекс визначає неповнолітніх осіб як малолітніх осіб або дітей у віці від 14 до 18 років [2]. Дослідники наголошують на проблемі, яка виникає через це положення КПК України, а саме на питанні щодо визначення осіб, які не досягли 18 років: чи є вони дітьми або неповнолітніми? Через це також можливі труднощі під час кваліфікації злочинів щодо малолітніх або неповнолітніх у віці від 11 до 14 років. Отже, науковці наголошують на потребі дослідження доцільності використання термінів «малолітній», «неповнолітній» та «дитина». При цьому, традиційним для української наукової та юридичної практики вважається термін «неповнолітній» [1, с. 102].

В основу визначеного законодавцями віку кримінальної відповідальності покладено рівень свідомості особи та її здатність усвідомлювати свої дії на

момент вчинення правопорушення. Кримінальний закон припускає відповідальність тільки за наявності ознак осудності, тому неповнолітні особи, які не здатні усвідомлювати свої дії та керувати ними, не підлягають кримінальній відповідальності. Законодавство не визначає, що таке вік, а лише встановлює вікові кордони, при цьому поняття віку є вказівкою на кількість прожитого часу від моменту народження до моменту вчинення правопорушення. Важливим є поняття «вікової осудності» – нездатність неповнолітньої особи усвідомлювати свої дії внаслідок розумової відсталості, яка не пов'язана з психічними розладами. На переконання науковців, дане питання не є достатньо врегульованим в чинному законодавстві та потребує змін в Кримінальному кодексі. [3, с. 87–88].

Іншим аспектом встановлення законодавцем вище згаданих вікових кордонів, окрім осудності особи (її здатності керувати своїми діями та усвідомлювати їх), є також історичні умови суспільства та те, що науковці називають «середньостатистичним підлітком», тобто показники розвитку, які характерні для більшості неповнолітніх. На жаль, такий підхід не є виключно правильним, оскільки кожна особа має індивідуальні особливості у своєму психофізичному розвитку, а отже не можна говорити про наявність чітких вікових стандартів, яким відповідають усі підлітки без виключення [3, с. 87–88].

Існує зв'язок між порушенням неповнолітніми кримінально-правових норм та недостатньою ефективністю роботи правоохоронних, пробаційних органів, соціальних служб та прогалинами в законодавстві, що відображається у відсутності або неефективності механізмів залучення неповнолітніх злочинців до життя суспільства. Можна виділити багато причин, які призводять до злочинності серед малолітніх, як-то: школа, друзі, сім'я, вулиця. Діти можуть вчиняти злочини, щоб показати свою принциповість, незалежність, самостійність. Однак не слід забувати про випадки, коли неповнолітні вчиняють правопорушення, наприклад, через голод, коли така особа краде продукти. Тому у таких випадках слід обережно призначати покарання. Слід усвідомлювати, що часто злочинна поведінка пов'язана з глибокою деградацією особистості

неповнолітньої особи. Такі особи часто відстають у розвитку від однолітків, втрачають інтерес до навчання, віддають перевагу неякісним кінострічкам-бойовикам та порнографії. Таким особам притаманні такі риси як: грубість, нехтування почуттями інших, послаблене почуття сорому, нестриманість, брехливість тощо. Психічні аномалії у неповнолітніх правопорушників зустрічаються частіше, ніж у дорослих, але важливо наголосити на тому, що вони не пов'язані зі спадковістю. У 80-85% випадків психічні аномалії у засуджених неповнолітніх пов'язані з несприятливими умовами життя та виховання, у той час як лише 4% мають яскраво виражені психічні відхилення, це збігається з показниками дорослих. У більшості випадків особу неповнолітнього злочинця можна охарактеризувати як особу з антисоціальною спрямованістю і схильністю до антисуспільної поведінки [4, с. 61–62].

Кримінальне законодавство щодо особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх потребує подальшого вдосконалення, під час якого слід звернути увагу насамперед на незрілість мислення таких осіб, їхню підвищені емоційність та навіюваність тощо [5, с. 158].

Отже, для досягнення мети з нормального функціонування системи правосуддя в справах, де неповнолітні притягуються до кримінальної відповідальності, та з метою індивідуалізації покарання потрібно детально законодавчо закріпити норми, які будуть враховувати вікові особливості неповнолітніх, повноту соціально-психологічного дослідження їхньої особистості, вибір індивідуального заходу впливу та його виконання [5, с. 158–159].

Ми можемо зробити висновок, що досягнення неповнолітньою особою віку кримінальної відповідальності не є гарантією того, що вона підпадає під кримінальну відповідальність за вчинені дії, оскільки ми повинні враховувати індивідуальні особливості її розвитку, які не завжди залежать від віку та можуть вказувати на її неосудність як, наприклад, неможливість усвідомлювати свої дії та керувати ними внаслідок розумової відсталості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Однолько І. В. Визначення особи неповнолітнього як суб'єкта злочину: вікові особливості / І. В. Однолько / Право і суспільство. 2011. № 4. С. 100-104.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2011_4_23.
2. Кримінальний процесуальний кодекс
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Стрекалов А. Є. Актуальні аспекти правового статусу неповнолітнього суб'єкту злочину / А. Є. Стрекалов / Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 27. С. 83-89.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2013_27_13.
4. Жмур Ю. М. Неповнолітня особа (дитина), як суб'єкт злочину і як потерпілий від злочину / Ю. М. Жмур, О. О. Деркач / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Право. 2019. Вип. 34. С. 59-63.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2019_34_11.
5. Павловська А. А. Кримінальна відповідальність неповнолітніх: вікові особливості / А. А. Павловська / Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 156-159.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_2_24.